

ШИТО БІЛИМИ НИТКАМИ

Спроби РФ просувати легітимізацію тимчасово
окупованих територій України на міжнародному рівні

Аналітичний огляд за період з березня 2022 року по червень 2026

Дизайн та верстка Анна Панасюк

Projet
soutenu par

Fondation
de
France

Публікація підготовлена
Луганським обласним правозахисним центром «Альтернатива»
за підтримки Fondation de France

ЗМІСТ

ВСТУП	5
МЕТА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
ПРОСУВАННЯ РОСІЄЮ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ВИЗНАННЯ ТОТ УКРАЇНИ	7
МІЖНАРОДНЕ (НЕ)ВИЗНАННЯ АНЕКСІЇ КРИМУ	8
Позиція країн-членів ООН щодо анексії Криму	8
Підтримка анексії Криму невизнаними Абхазією та Південною Осетією	10
«Міжнародна асоціація друзів Криму» (МАДК) як інструмент м'якої сили	10
(НЕ)ВИЗНАННЯ «НЕЗАЛЕЖНОСТІ» ТАК ЗВАНИХ ДНР ТА ЛНР	12
Росія: визнання «ДНР/ЛНР» у 2022 році та короткий період двосторонніх відносин	13
Сирія: визнання та скасування визнання «ДНР» та «ЛНР»	14
Північна Корея: координація визнання «ДНР» і «ЛНР» через Москву	16
Південна Осетія: визнання заради проведення банківських розрахунків	16
РОБОТА ТАК ЗВАНИХ МІНІСТЕРСТВ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ «ДНР» ТА «ЛНР» (2014 – 2026)	18
«Міністерство закордонних справ ДНР» (2014 – 2026)	18
«Міністерство закордонних справ ЛНР» (2017 – 2022)	20
ВІДКРИТТЯ «ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ» НА ТОТ УКРАЇНИ	22
Відкриття «диппредставництв» Південної Осетії в Донецьку та Луганську	22
Почесне консульство Нікарагуа в Сімферополі	23
Тиск Кремля щодо відкриття консульства Білорусі в Криму	24
УКЛАДЕННЯ УГОД ПРО СПІВПРАЦЮ З ТОТ УКРАЇНИ	25
КРЕМЛІВСЬКІ ЗАСОБИ М'ЯКОЇ СИЛИ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТОТ	27
Спроба легітимізації псевдореферендумів та псевдовиборів на ТОТ через «міжнародних спостерігачів» (2014 – 2023)	27
Спроба псевдодипломатичного проникнення в Європу через маргінальні НУО (2014 – 2022)	29
МАПАГАНДА: ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ ТОТ ЧЕРЕЗ ГЕОГРАФІЧНІ КАРТИ	33
Російське географічне товариство як центр російської мапаганди	35
Канали поширення російської мапаганди у світі (розробники, видавництва, дистриб'ютори)	36

Онлайн-платформи, що поширюють спотворені мапи	37
ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ ЗАДЛЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ В ООН: КЕЙС УКРАЇНСЬКОГО ЗЕРНА З ТОТ	38
ВИСНОВКИ	41
РЕКОМЕНДАЦІЇ	43

ВСТУП

Публікація **«Шито білими нитками. Спроби РФ просувати легітимізацію тимчасово окупованих територій України (далі – ТОТ) на міжнародному рівні»** є чотирнадцятою в серії аналітичних публікацій, які висвітлюють життя людей на тимчасово окупованих РФ територіях України (далі – ТОТ).

Попередні публікації з цієї серії були присвячені гуманітарній ситуації на ТОТ, зокрема питанням доступу до їжі, води, медичних послуг, освіти та житла, описували злочини фільтрації, незаконних затримань та депортації українських цивільних громадян, злочини русифікації, викорінення української ідентичності, особливості російської пропаганди, створення цифрового ґетто на ТОТ, розповідали про обмеження свободи пересування жителів ТОТ, розбудову військової логістики РФ на ТОТ та український рух спротиву в окупації.

Публікація націлена на широку аудиторію – на усіх, хто цікавиться умовами проживання людей на ТОТ та можливостями підтримки зв'язку з такими людьми. Вона також може бути цікавою українським та міжнародним експертам, які займаються питаннями окупованих РФ територій. Аналітичний огляд буде корисний керівникам та представникам державних установ України та особам, які розробляють політики та приймають рішення щодо окупованих РФ територій.

У публікації описується комплекс інструментів, якими РФ намагається легітимізувати захоплення українських територій на міжнародному рівні: від боротьби за дипломатичне визнання анексії Криму та «незалежності» так званих «ДНР»/«ЛНР» через діяльність псевдоміністерств закордонних справ окупаційних адміністрацій, відкриття «дипломатичних представництв» і почесних консульств на ТОТ, укладення угод про «співпрацю» з окупаційною владою, до інструментів м'якої сили – легітимізації псевдореферендумів через фейкових «міжнародних спостерігачів», спроб псевдодипломатичного проникнення через маргінальні європейські неурядові організації (далі – НУО), використання географічних карт та економічних схем легалізації викраденого з ТОТ зерна. Крім того, публікація показує, як, незважаючи на усі спроби РФ – будь то дипломатичними методами, інструментами тиску чи методами м'якої сили легітимізувати тимчасову окупацію українських регіонів, вона залишається далеко від досягнення цієї мети.

МЕТА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є комплексно задокументувати й проаналізувати інструменти та канали, через які Росія намагається перетворити тимчасову окупацію українських територій на визнаний (де-факто чи де-юре) міжнародний статус-кво. Дослідження прагне показати, що ці спроби мають системний, а не випадковий характер, охоплюють одразу кілька рівнів: офіційно-дипломатичний, інституційний, а також економічний та рівень м'якої сили та пропаганди. Публікація ставить за мету показати, що попри роки таких зусиль, Росії вдалося досягти лише обмежених і переважно ситуативних результатів, а не справжнього визнання з боку міжнародного співтовариства.

Водночас дослідження покликане попередити про небезпеку нормалізації цих практик і поступового розмивання принципу територіальної цілісності у міжнародному праві. Практичною метою публікації є надати інституціям, особам та експертам, які формують політику щодо ТОТ, фактологічно обґрунтовану аналітичну базу для розпізнавання, документування та ефективної протидії подібним спробам легітимізації окупації.

Для підготовки документа було використано метод кабінетного дослідження. Первинними матеріалами, на основі якого проводився аналіз, стали моніторинги Луганського обласного правозахисного центру «Альтернатива» (далі – «Альтернатива») щодо ситуації на окупованих територіях. Загалом, були використані матеріали 57-х випусків дайджесту «Життя в окупації», підготовлені експертами організації в період з березня 2022 року по червень 2026 року.

Згадані моніторинги містять перелік фактів, що свідчать про терор російської армії та окупаційних адміністрацій, викрадення цивільних осіб, депортацію громадян України, у тому числі дітей, незаконну мобілізацію на захоплених територіях, проблеми гуманітарного характеру, пропаганду як інструмент тиску на населення, насильницьку русифікацію, а також факти опору українців російській окупації. Дані свідчення збиралися експертами «Альтернативи» з відкритих джерел, зокрема національних ЗМІ, соціальних мереж, Telegram-каналів, заяв офіційних осіб, а також верифікувалися за допомогою свідчень контактних осіб, що залишилися на ТОТ та могли підтвердити наведені факти.

ПРОСУВАННЯ РОСІЄЮ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ВИЗНАННЯ ТОТ УКРАЇНИ

Росія завжди прагнула міжнародного визнання захоплених та окупованих нею територій як своїх, щоб закріпити свої позиції згідно з міжнародним правом.

Оскільки в більшості випадків домогтися **міжнародного визнання** де-юре тимчасово окупованих територій було можливо хіба що з боку проксі-утворень, РФ вдається до гібридної тактики: прагне заручитися політичною підтримкою держав, що перебувають у сфері її впливу, **без їхнього офіційного визнання окупації** або схилити їх до **голосування проти відповідних резолюцій Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілісності України**.

При цьому головними мотивами РФ у просуванні визнання захоплених, окупованих чи анексованих територій були такі:

- ▶ **Легітимізація:** Визнання мало та має на меті перетворити тимчасову окупацію на постійний статус, юридично закріпивши перекроювання кордонів у Європі.
- ▶ **Правовий імунітет:** Статус «власної території» Росія використовує для того, щоб вважати будь-які спроби України звільнити свої землі «нападом на РФ».
- ▶ **Мобілізація ресурсів:** Юридичне включення ТОТ України до складу РФ дозволяє інтегрувати промисловий, аграрний та людський потенціал регіонів у свою економіку та військову машину.
- ▶ **Етнополітична трансформація:** Визнання, за задумом Кремля, має допомагати маскувати демографічні злочини, такі як примусова паспортизація, депортація українців та масове завезення лояльного населення з глибинних регіонів Росії.

Таким чином, РФ прагне **легалізувати акт агресії, закріпити свої геополітичні здобутки та уникнути міжнародно-правової відповідальності**. Проте замість міжнародного визнання результатом її політики стало створення буферної зони вздовж своїх кордонів, експлуатація ресурсів тимчасово окупованих територій України, заміщення населення та використання ядерного шантажу як інструменту тиску.

МІЖНАРОДНЕ (НЕ)ВИЗНАННЯ АНЕКСІЇ КРИМУ

Росія на міжнародній арені намагається усіма можливими інструментами офіційної дипломатії та м'якої сили нав'язати світові легітимність анексії Криму. Проте за понад 12 років цієї повзучої експансії Росія залишається єдиною державою-членом ООН, яка визнала анексію Криму через власні внутрішньодержавні нормативно-правові процедури (ухвалення законів, ратифікацію договорів чи видання офіційних указів). Усі інші держави обмежувалися виключно декларативними методами.

ПОЗИЦІЯ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ООН ЩОДО АНЕКСІЇ КРИМУ

Жодна країна світу, навіть найближчі союзники РФ, **не проводила повноцінних внутрішніх юридичних процедур** (через голосування у своїх парламентах чи підписання законів) для юридичного закріплення Криму як частини РФ.

Такі країни, як **Нікарагуа, КНДР, Сирія** (до зміни влади у 2024 році) та **Венесуела**, висловлювали свою підтримку через інші дипломатичні канали, які не потребували внутрішньодержавного законодавчого закріплення:

- ▶ **Дипломатичні ноти та заяви лідерів:** Президенти або міністерства закордонних справ видавали офіційні заяви (наприклад, заява спікерки парламенту Сирії у 2016 році¹ чи роз'яснювальна нота МЗС КНДР у 2017 році²).
- ▶ **Голосування в ООН:** Офіційна фіксація позиції через голосування «проти» резолюцій, які підтримували територіальну цілісність України (зокрема, голосування «проти» Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 68/262 про територіальну цілісність України, яке відбулося 27 березня 2014 року).

---

¹ Сирія визнає Крим «частиною Росії» – російське агентство, *Радіо Свобода*, 19.10.2016, <https://surl.li/yfhonm>

² Посольство РФ заявило, що Північна Корея визнала анексію Криму, *РБК-Україна*, 12.10.2017, <https://surl.li/xcjmbj>

- ▶ **Практичні кроки:** Випуск політичних карт (КНДР, Нікарагуа), підписання угод про економічну співпрацю з окупаційною владою або відкриття консульств (Нікарагуа).

Оскільки міжнародне право визначає анексію Криму як грубе порушення Статуту ООН, **іноземні уряди свідомо уникали ухвалення внутрішніх законів щодо кордонів РФ**, щоб повністю не спалювати юридичні мости із міжнародним співтовариством.

Водночас, для багатьох авторитарних режимів підтримка Росії є умовою їхнього виживання:

- ▶ **Сирія** (до зміни уряду): Режим Башара Асада встояв у громадянській війні лише завдяки прямому військовому втручання армії РФ з 2015 року. Голосування в ООН було формою політичного повернення боргу.
- ▶ **Білорусь:** Режим Олександра Лукашенка повністю залежить від російських субсидій, дешевих енергоносіїв та силової підтримки для збереження влади.
- ▶ **Малі, Буркіна-Фасо, Нігер:** Військові хунти, які прийшли до влади в країнах Сахелю, утримують її завдяки російським найманцям із колишнього ПВК «Вагнер» (нині «Африканський корпус»).

Крім того, Росія роками використовує «кредитну дипломатію» та постачання зброї для купівлі голосів бідних країн:

- ▶ **Нікарагуа та Венесуела:** Отримали від РФ мільярдні кредити, інвестиції в нафтову галузь та великі партії російського озброєння.
- ▶ **Зімбабве, Еритрея, Судан:** Мають значні економічні контракти з РФ, зокрема у сфері видобутку корисних копалин (золото, алмази), або залежать від постачання російського зерна та добрив.

Для деяких країн голосування на користь Росії – це спосіб висловити свій протест проти геополітичного домінування США та Заходу.

- ▶ **КНДР, Куба, Іран:** Ці держави перебувають під жорсткими західними санкціями. Вони розглядають Росію як лідера «багатополярного світу» та союзника у протистоянні із Заходом, тому автоматично підтримують будь-які дії Кремля.

Натомість абсолютна більшість держав-членів ООН та міжнародне співтовариство вважають анексію незаконною. Резолюції Генеральної Асамблеї ООН підтверджують територіальну цілісність України та засуджують спробу Росії анексувати півострів.

ПІДТРИМКА АНЕКСІЇ КРИМУ НЕВИЗНАНИМИ АБХАЗІЄЮ ТА ПІВДЕННОЮ ОСЕТІЄЮ

Самопроголошені та невизнані міжнародною спільнотою республіки Абхазія та Південна Осетія визнали анексію Криму Росією одразу у березні 2014 року.

Будучи повністю залежними від фінансової, політичної та військової підтримки Кремля, обидва утворення синхронно підтримали дії Москви³. Процес визнання відбувався через офіційні заяви лідерів та державні акти.

Для обох регіонів це голосування та заяви були формою абсолютної політичної лояльності до Росії. Самі Абхазія та Південна Осетія отримали «визнання своєї незалежності» від РФ у 2008 році після російсько-грузинської війни. Оскільки їхні бюджети, силова безпека та існування повністю забезпечуються Москвою, вони автоматично дублюють будь-які геополітичні кроки Кремля. Водночас, з погляду міжнародного права та законодавства України, ці заяви не мають жодної юридичної сили, оскільки самі ці утворення є окупованими територіями Грузії.

«МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ ДРУЗІВ КРИМУ» (МАДК) ЯК ІНСТРУМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ

Міжнародна асоціація друзів Криму, яка була створена у 2017 році за ініціативи російської влади Криму та фонду «Русский мир», є неформальною мережею з метою легалізації незаконної анексії півострова та прориву міжнародного дипломатичного бойкоту.

До складу організації входять переважно маргінальні європейські та світові політики (здебільшого крайні праві та крайні ліві), громадські діячі та бізнесмени, лояльні до політики Кремля. Члени асоціації здійснюють пропагандистські візити до окупованого Криму, організовують конференції та поширюють наративи про нібито «демократичний вибір» кримчан⁴.

---

³ Міжнародне невизнання Республіки Крим, Вікіпедія, <https://surl.li/yvdhcm>

⁴ Друзі окупації Криму, Центр журналістських розслідувань, <https://surl.li/hqymyi>

Ця діяльність фінансується коштом російського бюджету: виходячи з відкритої інформації, на таку «народну дипломатію» російська влада витратила щонайменше 200 мільйонів рублів. Разом з тим, результати діяльності «Міжнародної асоціації друзів Криму» за роки її існування виявилися політично та дипломатично нульовими, оскільки вона не змогла прорвати міжнародну ізоляцію окупованого півострова, скасувати санкції чи легітимізувати анексію у правовому полі⁵.

---

⁵ «Ефекту нуль, а гроші витрачені»: чим займаються європейські «друзі Криму», *Радіо Свобода*, 20.02.2021, <https://surl.li/cgwmtq>

(НЕ)ВИЗНАННЯ «НЕЗАЛЕЖНОСТІ» ТАК ЗВАНИХ «ДНР» ТА «ЛНР»

11 травня 2014 року проросійські проксі-угруповання провели незаконні референдуми щодо визнання суверенності «ДНР» та «ЛНР».

Після його проведення так звана «ЛНР» відразу розвернула активну діяльність, спрямовану на отримання визнання її незалежності. 19 травня 2014 року так звані Республіканські збори «ЛНР» звернулися **листом до генерального секретаря ООН** про визнання суверенітету і незалежності, посилаючись на право народів на самовизначення та результати фейкового референдуму про державну самостійність⁶. А 11 червня 2014 року так звана Верховна рада «ЛНР» **звернулася до РФ** із проханням прийняти рішення про визнання «ЛНР» як суверенної незалежної держави. Аналогічні заяви також були спрямовані до **ще 14 країн**: Вірменії, Білорусі, Казахстану, КНР, Сербії, Венесуелі, Кубі, Нікарагуа та інших⁷.

Станом на середину 2026 року **незалежність так званих «ДНР» та «ЛНР» визнали лише три країни-члени ООН: Росія** (яка оголосила про це лише через вісім років після проведення так званого референдуму – 21 лютого 2022 року), **Сирія та КНДР**.

Також це рішення підтримали деякі невизнані/частково визнані творення, зокрема **Абхазія та Південна Осетія**. Решта міжнародної спільноти вважає ці утворення невіддільною частиною України.

---

⁶ «ЛУГАНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА» ПРОСИТЬ ООН ВИЗНАТИ ЇЇ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, *Дзеркало тижня*, 19.05.2014, <https://lnk.ua/XfNg9VthK>

⁷ ЛНР звернулася до Росії із проханням про визнання її незалежності, *Кореспондент*, 11.06.2014, <https://lnk.ua/xvwOlwlpz>

РОСІЯ: ВИЗНАННЯ «ДНР/ЛНР» У 2022 РОЦІ ТА КОРОТКИЙ ПЕРІОД ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН

Ввечері 21 лютого 2022 року президент РФ Володимир Путін підписав два укази про **визнання «ДНР» і «ЛНР» так званими суверенними і незалежними державами**⁸, а також договори про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу з главами обох псевдореспублік (Денисом Пушиліним і Леонідом Пасічником). Підписання відбулося в Катерининській залі Кремля.

22 лютого 2022 року Держдума і Рада Федерації ратифікували ці договори, а президент РФ їх підписав. Після цього фактично **було встановлено дипломатичні відносини РФ з «ДНР» та «ЛНР»**. 25 лютого 2022 року⁹ **сторони обмінялися ратифікаційними грамотами**, що завершило формальну процедуру.

Наступним кроком стало **призначення послів**. 6 травня 2022 року глави «ДНР» і «ЛНР» призначили надзвичайних і повноважних послів у Росії:

- ▶ «Послом ДНР» у РФ стала Ольга Макєєва, яка на той момент була заступницею голови «Народної ради» (парламенту) республіки. Російським послом у Донецьку став колишній віцегубернатор Вологодської області РФ Олексій Артяков.
- ▶ «Послом ЛНР» у РФ став Родіон Мірошник, представник «ЛНР» у політичній підгрупі контактної групи з врегулювання конфлікту на сході України. Послом РФ у Луганську працював Олексій Уваров.

Наступним етапом стало **відкриття «посольств ДНР/ЛНР» в Москві та вручення вірчих грамот**:

- ▶ «Посольство ДНР» в РФ було засноване 13 травня 2022 року, відкрите в Москві 13 липня 2022 року за адресою Грохольський провулок, 13, будова 2.
- ▶ «Посольство ЛНР» було засноване 19 липня 2022 року, згодом розташувалося за тією ж адресою.

Москва не відкривала своїх дипломатичних представництв в так званих «ДНР/ЛНР». Тобто, по суті це було дипломатичне оформлення підпорядкованості, а не встановлення класичних двосторонніх відносин.

⁸ Путін підписав укази про визнання «ЛНР» і «ДНР», *BBC News Україна*, 21.02.2022, <https://surl.li/drtkfi>

⁹ Держдума РФ ратифікувала договори з «ЛНР» і «ДНР», *Суспільне Новини*, 22.02.2022, <https://surl.li/qgqsxx>

Посольство самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» в Москві, 12 липня 2022 року, Reuters

Після анексії тимчасово окупованих територій України у вересні 2022 року окремі «зовнішньополітичні структури ДНР/ЛНР» стали юридично зайвими, оскільки територія формально стала частиною РФ, чиї міжнародні відносини веде федеральне МЗС. Тому «посольства ДНР/ЛНР» проіснували недовго: 14 листопада 2022 року очільник «ЛНР» Леонід Пасічник оголосив про початок процедури ліквідації «МЗС республіки» та її посольства в Москві до 1 червня 2023 року. Аналогічний указ щодо ліквідації «МЗС ДНР» підписав в.о. голови «ДНР» Денис Пушилін 30 червня 2023 року, з терміном до 31 серпня того ж року, хоча дію указу неодноразово продовжували.

СИРІЯ: ВИЗНАННЯ ТА СКАСУВАННЯ ВИЗНАННЯ «ДНР» ТА «ЛНР»

Сирійська Арабська Республіка офіційно визнала «незалежність та суверенітет» так званих «ДНР» та «ЛНР» 29 червня 2022 року¹⁰. Вона стала другою країною у світі (після Росії), яка зважилася на цей крок.

¹⁰ Сирія визнала незалежність «л/днр» – ЗМІ, Укрінформ, 29.06.2022, <https://surl.li/leiaof>

Ще до початку повномасштабного вторгнення РФ, у середині лютого 2022 року влада Сирії оголосила, що готова підтримати рішення Москви та налагодити відносини з тимчасово окупованими територіями України¹¹. У середині червня 2022 року диктатор Башар Асад зустрівся із російською делегацією та представниками окупаційної влади Донецька. Під час цієї зустрічі він оголосив про запуск офіційної процедури визнання «ДНР» та «ЛНР»¹².

29 червня 2022 року МЗС Сирії через державне інформаційне агентство SANA оприлюднило офіційну заяву, у якій зазначалося, що рішення ухвалено «втілюючи спільну волю та прагнення налагодити відносини у всіх сферах». Також Дамаск оголосив про намір встановити з псевдореспубліками дипломатичні відносини¹³.

Наступного дня, 30 червня 2022 року, Президент України Володимир Зеленський та МЗС України оголосили про повне розірвання дипломатичних відносин із Сирією¹⁴. Україна запровадила повне торговельне ембарго проти Сирії та наклала санкції на сирійські юридичні та фізичні особи.

Після падіння режиму Башара Асада у грудні 2024 року позиція Сирії докорінно змінилася. Нова влада країни повністю переглянула відносини з Росією, скасувала рішення про анексію Криму, визнання «ДНР/ЛНР» та офіційно визнала територіальну цілісність України. У вересні 2025 року Україна та Сирія відновили дипломатичні відносини¹⁵: на полях Генасамблеї ООН Президент України Володимир Зеленський та Президент Сирії Ахмед Аш-Шараа¹⁶ підписали про це спільне комюніке¹⁷. Таким чином, Сирія стала першою державою у світі, яка двічі встановлювала дипломатичні відносини з Україною.

¹¹ Syria officially recognized the so-called «LPR» and «DPR», *Rubryka*, 29.06.2022, <https://surl.li/zfpocrd>

¹² Сирия признала независимость ДНР и ЛНР, *Meduza*, 29.06.2022, <https://surl.li/wolzqs>

¹³ Сирія вирішила визнати «незалежність» «Л/ДНР», *Слово і Діло*, 29.06.2022, <https://surl.li/uxajoh>

¹⁴ МЗС України заявило про розрив дипломатичних відносин із Сирією, *Радіо Свобода*, 30.06.2022, <https://surl.li/sztbld>

¹⁵ Ukraine and Syria restore diplomatic relations after Assad's downfall, *NV*, 25.09.2025, <https://surl.li/zemdau>

¹⁶ У Нью-Йорку відбулася зустріч президентів України та Сирії, під час якої очільники МЗС підписали Спільне комюніке про відновлення дипломатичних відносин, *Президент України*, 25.09.2025, <https://surl.li/siwuys>

¹⁷ Спільне комюніке про відновлення дипломатичних відносин між Україною та Сирійською Арабською Республікою, Верховна Рада України, *Законодавство України*, 24.09.2025, <https://surl.li/unozew>

ПІВНІЧНА КОРЕЯ: КООРДИНАЦІЯ ВИЗНАННЯ «ДНР» І «ЛНР» ЧЕРЕЗ МОСКВУ

КНДР (Північна Корея) офіційно визнала незалежність «ДНР» та «ЛНР» 13 липня 2022 року. Процедура оформлення цього рішення мала суто формальний характер і координувалася через Москву. Заступник міністра закордонних справ КНДР вручив **офіційну ноту про визнання «республік»** послу Росії в КНДР¹⁸. Того ж дня посол КНДР у Росії Сін Хон Чхоль провів **зустріч із представницею «ДНР» у Москві** Ольгою Макєєвою та особисто передав їй документ про визнання суверенітету¹⁹. Наступного дня міністерка закордонних справ КНДР Чхве Сон Хі надіслала офіційні листи своїм «колегам» в окуповані Донецьк та Луганськ, зазначивши, що Пхеньян прагне розвивати з ними «державні відносини»²⁰.

Того ж дня, 13 липня 2022 року, МЗС України оголосило про повне розірвання дипломатичних відносин із КНДР. Київ засудив цей крок Пхеньяна як спробу підірвати суверенітет і територіальну цілісність України²¹. Політичні та економічні контакти з КНДР на той момент уже й так були заморожені через міжнародні санкції ООН проти північнокорейського режиму.

ПІВДЕННА ОСЕТІЯ: ВИЗНАННЯ ЗАРАДИ ПРОВЕДЕННЯ БАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ

Південна Осетія є окупованим Росією регіоном Грузії з невизнаним міжнародним статусом, але до анексії РФ так званих «ДНР» та «ЛНР» вона відігравала особливу роль в легітимізації гібридної окупації через фінансові механізми.

---

¹⁸ КНДР визнала маріонеткові «днр» і «лнр», *Укрінформ*, 13.07.2022, <https://surl.li/ltzfxm>

¹⁹ North Korea recognises breakaway of Russia's proxies in east Ukraine, *Reuters*, 14.07.2022, <https://surli.cc/efeedy>

²⁰ North Korea recognizes breakaway republics of Donetsk and Luhansk in Ukraine, *NK News*, 14.07.2022, <https://surl.li/aboovt>

²¹ Україна розриває дипломатичні відносини з Північною Кореєю після визнання «Л/ДНР», *Європейська правда*, 13.07.2022, <https://surli.cc/nogiqr>

Першою Південна Осетія визнала незалежність «ЛНР» – 17 червня 2014 року, а через десять днів, 27 червня 2014 року – незалежність так званої «ДНР»²². Уже в 2015 році між утвореннями було встановлено «дипломатичні відносини», а у 2017 році підписано «договори про дружбу та взаємодопомогу», а окупаційні адміністрації Донецька та Луганська відкрили свої «представництва» у Цхінвалі.

Натомість, причини такого псевдодипломатичного визнання були фінансові. Оскільки Росія до лютого 2022 року офіційно вважала Донбас частиною України, вона не могла на пряму вести банківські розрахунки з бойовиками. Для цього вибудували схему через Південну Осетію, яку РФ визнала ще у 2008 році.

У Цхінвалі було відкрито «Міжнародний розрахунковий банк» (осетинський банк під кураторством Москви). Підприємства з окупованих територій Донеччини та Луганщини оформлювали контракти через цей банк. Це дозволяло Росії фінансувати окупаційні режими, постачати туди товари та вивозити українське вугілля і метал без прямої фінансової взаємодії російських банків із «ДНР/ЛНР», захищаючи російську фінансову систему від додаткових санкцій.

---

²² Південна Осетія визнала незалежність самопроголошеної ДНР, *LB.ua*, 27.06.2014, <https://lnk.ua/Wuer2wcgc>

РОБОТА ТАК ЗВАНИХ МІНІСТЕРСТВ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ «ДНР» ТА «ЛНР» (2014 – 2026)

Після так званих виборів до органів влади самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» у листопаді 2014 року в цих новоутвореннях були створені «міністерства закордонних справ».

Основною функцією обох «міністерств» було представлення окремих районів Донецької та Луганської областей у Тристоронній контактній групі з мирного врегулювання ситуації на сході України (Мінський формат) – переговорах за участі представників України, Росії та ОБСЄ, де свого представника призначала «ДНР» та «ЛНР».

«МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ДНР» (2014 – 2026)

Першим очільником «МЗС ДНР» став **Олександр Кофман**, який «обіймав цю посаду» до лютого 2016 року. Вже 29 листопада 2014 року ЄС включив його до санкційного «чорного списку» як міністра закордонних справ і першого заступника голови «парламенту ДНР» за участь у незаконних виборах, що порушили українське законодавство.

З 2016 року відомство очолювала **Наталя Ніконорова**²³, яка з вересня 2018 року стала представляти «ДНР» у Тристоронній контактній групі²⁴. Наталя Ніконорова знаходить-

---

²³ В ДНР назначили и. о. «министра иностранных дел» помощницу экс-нардепа Пискуна, *РБК-Україна*, 23.02.2016, <https://surl.li/xpdful>

²⁴ Делегацію сепаратистів "ДНР" у Мінську очолила Наталія Ніконорова, *Новинарня*, 12.09.2018, <https://surl.it/wydxae>

ся під персональними санкціями країн ЄС, Великобританії, США, Канади, Швейцарії, Австралії та Японії²⁵.

«МЗС ДНР» є цікавим кейсом, оскільки ця структура продовжує формально існувати й діяти навіть після того, як Росія у 2022 році офіційно інкорпоровала «ДНР» як регіон РФ та «голова ДНР» Денис Пушилін підписав «указ», яким розпорядився ліквідувати «міністерство закордонних справ» псевдореспубліки до 31 серпня 2023 року²⁶. За «офіційним сайтом уряду ДНР», посаду «міністра закордонних справ» до сих пір обіймає Наталя Ніконорова, незважаючи на її обрання сенатором РФ у грудні 2022 року. Таким чином, попри зникнення юридичних підстав для окремого «зовнішньополітичного відомства» невизнаного утворення, установа продовжує функціонувати як інструмент псевдодипломатії.

Функції «МЗС ДНР» є такими:

- **Представлення «ДНР» у Тристоронній контактній групі до 2022 року.** Якщо порівнювати з «ЛНР», то «МЗС ДНР» демонструвало істотно ширший і активніший функціонал у Мінському процесі. Воно забезпечувало не лише процедурну участь, а й проводило системну публічну комунікацію (зокрема, Наталя Ніконорова роздала десятки інтерв'ю різним медіа, включно з міжнародними), озвучувало гуманітарну риторику (зокрема, щодо полонених та пенсій) та здійснювало ідеологічне обґрунтування позиції «спочатку політика, потім безпека»²⁷. Ця функція «МЗС ДНР» була завершена із оголошенням про вихід РФ із Мінського процесу 22 лютого 2022 року.
- **Паралельна «дипломатія» з іншими невизнаними/напіввизнаними утвореннями.** «МЗС ДНР» продовжує регулярно організовувати візити делегацій до Південної Осетії. Представники «МЗС ДНР» неодноразово їздили до Цхінвалу, а сама «міністр» Ніконорова брала участь у церемонії інавгурації президента Південної Осетії 24 травня 2022 року. Це вибудовує мережу взаємного «визнання» між невизнаними/частково визнаними утвореннями (Південна Осетія, Абхазія, ДНР/ЛНР), яка компенсує відсутність визнання від легітимної міжнародної спільноти.
- **Контакти із союзниками Росії за межами пострадянського простору.** Делегація «ДНР» на чолі з «міністром» відвідувала Сирію у квітні 2021 року, зустрічалася із заступником генерального секретаря партії «Баас» у червні 2022 року. Таким чином, відомство намагається імітувати повноцінні міждержавні відносини з режимами, дружніми Москві.

²⁵ Хто така наталія никонорова: досьє на сенаторку росії від "днр", *Bakhmut.ua*, 09.10.2024, <https://surl.li/pcpbhz>

²⁶ У "ДНР" до кінця літа цього року ліквідують "міністерство закордонних справ", *Вільне Радіо*, 30.06.2023, <https://surl.li/nyythi>

²⁷ У "ДНР" назвали умови повернення в Україну, *Новинарня*, 18.04.2016, <https://surl.li/ekoanh>

- **Організація в'їзду іноземних «журналістів» і «аналітиків» на ТОТ України.** Зафіксовано візити журналістів та аналітиків з Франції, Італії, Німеччини, Сербії, Нікарагуа та КНДР до слідчого ізолятора в Оленівці у серпні 2022 року^{28,29}. Таким чином, «МЗС ДНР» виконує функцію організатора та приймаючої сторони для лояльних іноземців, забезпечуючи їм «інсайдерський» доступ, який недоступний незалежним журналістам чи міжнародним моніторинговим місіям.
- **Пропагандистська комунікація через російські медіа.** Керівництво «МЗС ДНР» регулярно виступало та виступає на федеральних каналах РФ і на подіях на кшталт Лівадійського клубу (громадсько-політичний дискусійний майданчик Інституту країн СНД, який регулярно проводить проросійські пропагандистські заходи у Криму та на окупованих територіях). Тобто, відомство функціонує не стільки як дипломатичний апарат у класичному розумінні, скільки як пропагандистська платформа, вбудована в російський медіапростір.
- **Позиціонування щодо міжнародних моніторингових місій.** «МЗС ДНР» брало участь у процесі припинення діяльності Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ на території «ДНР»³⁰. Тобто, одна з практичних функцій «МЗС ДНР» – витіснення справжніх міжнародних структур моніторингу з окупованої території.

Наявність окремого «зовнішньополітичного відомства» створює ілюзію суб'єктності й самостійності «ДНР» навіть тоді, коли Москва одночасно наполягає на повній інтеграції цієї території до складу РФ. Таким чином, Кремль одночасно експлуатує і наратив «приєднання», і наратив «незалежного волевиявлення», залежно від аудиторії.

«МІНІСТЕРСТВО ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ЛНР» (2017 – 2022)

В «ЛНР» так зване «міністерство закордонних справ» було сформовано восени 2017 року. Його очолив **Владислав Дейнего**, який на той час був представником окремих районів Луганської області у Тристоронній контактній групі з врегулювання конфлікту на сході України³¹. Він перебував на цій посаді до 14 листопада 2022 року, тобто до самої анексії псевдореспубліки Росією.

²⁸ Посіпака путіна позволив до Оленівки «міжнародних експертів» з КНДР та Нікарагуа, 24 канал, 09.08.2022, <https://surl.li/nvaibd>

²⁹ 2 years after Ukrainian POW prison attack, survivors and leaked UN analysis point to Russia as culprit, Voice of America, 25.07.2024, <https://surl.li/ifuqgw>

³⁰ У так званий «ДНР» заборонили діяльність СММ ОБСЄ, 24 канал, 10.04.2022, <https://surl.li/nodszi>

³¹ Дейнего возглавит «Министерство иностранных дел ЛНР»? Реальная газета, 11.09.2017, <https://surl.li/auyxny>

Діяльність «МЗС ЛНР» зводилася до представлення «ЛНР» у Тристоронній контактній групі з мирного врегулювання ситуації на сході України. Таким чином, установа в особі свого очільника фактично функціонувала як апарат для однієї-єдиної дипломатичної місії – участі в мінському процесі упродовж усього восьмирічного періоду (2014–2022).

На відміну від «ДНР», де МЗС і досі фігурує як окрема діюча інституція з активним «міністром», зовнішньополітичні функції «ЛНР» у 2022 році бути згорнуті.

Таким чином, асиметрична інституційна доля двох формально «рівних» псевдореспублік може відображати різний ступінь довіри Москви чи різні пріоритети в питаннях «публічної дипломатії» для кожного з утворень.

ВІДКРИТТЯ «ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ» НА ТОТ УКРАЇНИ

Незважаючи на визнання «ДНР» і «ЛНР» так званими суверенними і незалежними державами та навіть встановлення дипломатичних відносин РФ з «ДНР» та «ЛНР», Росія ніколи не відкривала на ТОТ України своїх дипломатичних чи консульських представництв.

ВІДКРИТТЯ «ДИППРЕДСТАВНИЦТВ» ПІВДЕННОЇ ОСЕТІЇ В ДОНЕЦЬКУ ТА ЛУГАНСЬКУ

16 квітня 2015 року невизнана **Південна Осетія** відкрила одразу **два дипломатичні представництва – в Донецьку та Луганську**. Особливістю відкриття цих «дипломатичних представництв» стало те, що вони почали функціонувати до формального встановлення дипломатичних відносин між Південною Осетією та «ДНР» і «ЛНР».

Протокол про встановлення дипломатичних відносин, а також **договір про дружбу та взаємну допомогу** між «ДНР» і Південною Осетією було підписано 11 травня 2017 року. Аналогічна угода про встановлення дипломатичних відносин між «ЛНР» та Південною Осетією була підписана 12 травня 2019 року.

Південна Осетія сама є невизнаним/частково визнаним утворенням, залежним від Москви так само, як і «ДНР/ЛНР». Тобто, це був обмін представництвами між двома взаємозалежними невизнаними утвореннями в межах однієї й тієї самої російської орбіти впливу.

Жодна держава, крім невизнаної Південної Осетії, не відкривала повноцінних консульств безпосередньо на території «ДНР» чи «ЛНР», бо це було б прямим визнанням окупації, на яке не йде навіть більшість «друзів Кремля».

ПОЧЕСНЕ КОНСУЛЬСТВО НІКАРАГУА В СІМФЕРОПОЛІ

10 листопада 2020 року було відкрито «почесне консульство» Нікарагуа в Сімферополі³². Усі російські джерела прямо й неодноразово підкреслювали, що це стало «першим консульством іноземної держави в регіоні після 2014 року» та «першим дипломатичним представництвом в Республіці Крим». Таким чином, сама Росія фактично визнала, що за шість років після анексії жодна інша держава не наважилася відкрити в Криму дипломатичне представництво.

Очільником «почесного консульства» Нікарагуа у Сімферополі призначили Олега Белавенцева – колишнього повноважного представника Путіна в Криму, безпосередньо причетного до анексії 2014 року³³.

Фактично, Москва використала Нікарагуа як інструмент для демонстрації міжнародної присутності в Криму. Цей крок мав пропагандистський ефект, створюючи видимість визнання російського суверенітету над Кримом хоча б однією іноземною державою.

Україна різко відреагувала на такий недружній акт. Міністерство закордонних справ України розцінило відкриття консульства як «пряме порушення законодавства України і недружній крок Нікарагуа», подавши офіційну ноту протесту³⁴. У лютому 2021 року РНБО та Верховна Рада України також затвердили секторальні санкції проти Нікарагуа у відповідь на рішення відкрити консульство на окупованому півострові³⁵.

³² Для чого кремлю потрібні «почесні консульства» Нікарагуа на окупованих територіях України? *Голос Криму*, 15.01.2026, <https://surl.li/tejwot>

³³ Нікарагуа відкриває почесне консульство в анексованому Криму, *Радіо Свобода*, 10.11.2020, <https://surl.li/cuuotz>

³⁴ Україна висловила протест Нікарагуа і запроваджує санкції через почесне консульство у Криму, *Європейська правда*, 10.11.202, <https://surl.li/jaorni>

³⁵ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 лютого 2021 року «Про застосування секторальних спеціальних економічних та інших обмежувальних ...», *Верховна Рада України, Законодавство України*, 01.02.2021, <https://surl.li/wxyraf>

ТИСК КРЕМЛЯ ЩОДО ВІДКРИТТЯ КОНСУЛЬСТВА БІЛОРУСІ В КРИМУ

Ініціатива та офіційні запити щодо відкриття консульства Білорусі в анексованому Криму виходять виключно від місцевих колаборантів та проросійських діячів півострова, у той час як офіційний Мінськ роками ухиляється від ухвалення такого рішення.

Головним лобістом цього питання є голова підконтрольної Кремлю організації «Білоруси Криму» та член так званої «Громадської палати Криму» Роман Чегринець. Він неодноразово (зокрема під час поїздок до Білорусі у 2023 році та у публічних заявах у січні 2025 року) заявляв, що відкриття консульства є «нагальною потребою».

Окупаційна влада аргументує потребу в консульстві великим потоком білоруських туристів на півострів. За їхніми словами, у разі втрати документів громадянам РБ доводиться звертатися до найближчого консульства у Ростові-на-Дону (РФ), що створює значну бюрократичну тяганину. Крім того, окупанти пропонують відкрити дзеркальне «представництво Криму» в Мінську.

Недієздатний режим Олександра Лукашенка, попри тісну інтеграцію з Росією та політичні заяви про «фактичне визнання» Криму російським, **уникає відкриття офіційного консульства на півострові**. Мінськ усвідомлює, що такий крок означатиме остаточний юридичний розрив дипломатичних відносин із Києвом та автоматично спровокує жорсткі секторальні санкції з боку України та країн Заходу³⁶.

---

³⁶ В Крыму предложили открыть консульство Беларуси, *Reformation*, 15.07.2023, <https://surl.li/lskvwt>

УКЛАДЕННЯ УГОД ПРО СПІВПРАЦЮ З ТОТ УКРАЇНИ

Якщо в європейських країнах РФ робило спроби створити псевдодипломатичні представництва через маргінальні НУО, з дружніми режимами поза Європою вона одразу йде на рівень офіційних міждержавних домовленостей. Найбільш яскравий прикладом є латиноамериканська країна Нікарагуа, щодо якої Москва застосовує механізм «визнання окупованих територій в обмін на інвестиції».

У липні 2021 року³⁷ та повторно в січні 2024 року³⁸ **Нікарагуа та окупаційна «влада» Криму** підписала **«угоди про торговельно-економічне співробітництво»**. Ці домовленості є юридично нікчемними, оскільки підписані нелегітимними представниками, і не визнаються Україною чи світовою спільнотою. У відповідь на це МЗС України направило ноту протесту уряду Нікарагуа і вчергове закликала скасувати всі неправомірні рішення щодо Автономної Республіки Крим, як невіддільної частини території України³⁹.

Далі Нікарагуа не просто визнала «незалежність ДНР/ЛНР» у 2022 році, а й офіційно уклала у жовтні 2025 року окремі **угоди про торгівельно-економічну співпрацю з цими «республіками», ТОТ Запорізької та Херсонської областей⁴⁰ та містом Севастополь⁴¹**. Церемонія підписання угод відбулася 22 вересня 2025 року у Москві, в Домі прийому МЗС Росії, за участі Глави МЗС РФ Сергія Лаврова.

З боку анексованих територій особисто були присутні всі керівники: Леонід Пасічник («ЛНР»), Денис Пушилін («ДНР»), Євген Балицький (окупована частина Запорізької області), Володимир Сальдо (окупована частина Херсонської області), а також заступниця «губернатора» Севастополя Марія Литовко. З боку Нікарагуа документ підписав спеці-

---

³⁷ Нікарагуа і «влада» Криму підписали угоду про торгову співпрацю, *Бабель*, 14.07.2021, <https://surli.cc/xtbggyu>

³⁸ Російська влада Криму підписала співробітництво із Нікарагуа, *Кримськотатарський ресурсний центр*, 24.01.2024, <https://surli.li/kmmjrs>

³⁹ МЗС направило ноту протесту Нікарагуа через угоду про співробітництво з Кримом, *LB.ua*, 07.07.2021, <https://surli.li/tmiapq>

⁴⁰ Угода з Нікарагуа: кремль імітує «міжнародне визнання» окупованих територій, *Центр протидії дезінформації*, 23.09.2025, <https://surli.li/jjahbp>

⁴¹ Нікарагуа погодила торгові угоди з окупованими Севастополем та Донецьком, *Суспільне Крим*, 27.11.2025, <https://surli.li/qkhkgu>

альний представник президента з питань взаємодії з РФ Лауреано Ортега Мурільо – рідний син Президента Нікарагуа Даніеля Ортеги.

Слід розуміти, що реальний економічний масштаб цієї взаємодії (одна країна Центральної Америки з обмеженою економікою) залишається символічним і не змінює міжнародно-правового статусу ТОТ. Головною функцією угоди є не практично-економічна, а пропагандистська, яка покликана продемонструвати «нормальність» анексії.

Паралельно з економічними угодами відбулося ще одне підписання іншого характеру: 4 червня 2026 року «офіційні» медіа так званих «ДНР» та «ЛНР» (Донецьке агентство новин, Луганський інформаційний центр) уклали окрему **угоду про співпрацю з медіа-холдингом**⁴², який очолює той самий Даніель Едмундо Ортега Мурільо – син нікарагуанського диктатора, відповідальний за державну пропаганду в самій Нікарагуа⁴³.

---

⁴² Нікарагуа підписала «угоду про співпрацю» з медіа окупаційних адміністрацій, *Реальна газета*, 04.06.2026, <https://surl.li/djgxfi>

⁴³ «Офіційні» засоби масової інформації «ДНР» та «ЛНР» уклали угоду про співпрацю із сином нікарагуанського диктатора, який відповідає за державну пропаганду, *Остров*, 04.06.2026, <https://surl.li/kobvjp>

КРЕМЛІВСЬКІ ЗАСОБИ М'ЯКОЇ СИЛИ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТОТ

СПРОБА ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ПСЕВДОРЕФЕРЕНДУМІВ ТА ПСЕВДОВИБОРІВ НА ТОТ ЧЕРЕЗ «МІЖНАРОДНИХ СПОСТЕРІГАЧІВ» (2014 – 2023)

Коли РФ оголосила проведення **псевдореферендумів у Криму 16 березня 2014 року та в Донецькій і Луганській областях 12 травня 2014 року**, ООН, ЄС, ОБСЄ та навіть СНД відмовилися відправляти місії офіційних міжнародних спостерігачів для спостереження за голосуванням, оскільки не визнавали ці референдуми конституційними. Жодна міжнародно визнана організація, яка спеціалізується на спостереженні за виборами, також не направила своїх представників і під час незаконних **«виборів» до так званих органів влади самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» 2 листопада 2014 року**.

Натомість РФ залучала на всі фейкові волевиявлення на ТОТ України своїх кишенькових «іноземних спостерігачів», яких намагалася використати для «легітимізації» голосувань. Апелюючи до їхньої участі, Кремль говорив про відповідність «плебісцитів» міжнародним нормам і стандартам, переконував усіх у тому, що за кордоном у Росії є багато друзів серед політиків, журналістів та інтелектуалів, які підтримують дії РФ.

У 2015 році усі так звані «іноземні спостерігачі» на псевдореферендумах та псевдовиборах в Криму та окремих районах Донецької і Луганської областей були внесені до офіційного санкційного списку України фізичних осіб і тому їхня участь принесла не лише репутаційні, а й юридичні наслідки⁴⁴.

---

⁴⁴ Україна нарешті ввела санкції проти Росії. Повний список прізвищ та компаній, *Українська правда*, 17.09.2015, <https://surl.li/jwoeoa>

З 23 по 27 вересня 2022 року на ТОТ Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей РФ знову організувала **псевдореферендуми щодо приєднання районів до Росії**. Через невисоку явку озброєні люди збирали підписи, ходячи по квартирах та погрожуючи розстрілами. Жоден уряд і жодна авторитетна міжнародна організація, що спеціалізується на спостереженні за виборами, не делегували на ці псевдовибори своїх представників. Водночас для підтвердження, що псевдореферендуми нібито легітимні, РФ знову запросила «іноземних спостерігачів»⁴⁵.

Через рік, під час **фейкових місцевих «виборів» на ТОТ Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей 10 вересня 2023 року**, синхронізованих з російським «єдиним днем» голосування, РФ повторило технологію залучення своїх кишенькових спостерігачів. Під час цих псевдореферендумів на новоокупованих територіях було ідентифіковано 64 так званих «міжнародних спостерігачів» з різних країн. Серед них найбільшу групу склали громадяни європейських країн – 43 особи, зокрема 11 громадян Франції, 8 – Італії, по двоє зі Словаччини, Литви й Чехії, а також по четверо з Німеччини та Боснії і Герцеговини. Було зафіксовано спостерігачів з Аргентини, Бразилії, Венесуели, Еквадору, Мексики, США, Уругваю, Камеруну, Мозамбіку, Індонезії, Єгипту, Того, ПАР, а також Білорусі, Ірану і Сирії.

Більшість з таких «іноземних спостерігачів» була запрошена Громадською палатою РФ. Роль «спостерігачів» зводилася до відвідування дільниць для «голосування», участі в записах пропагандистських телесюжетів та прес-конференціях із заявами про «відсутність порушень», «прозорість процесу» та «абсолютну легітимність» фейкових «виборів» і псевдореферендумів.

Іноземних громадян, залучених до псевдовиборів, можна розділити на декілька груп:

- ▶ особи, які безпосередньо були залучені до створення пропагандистського контенту, при цьому частина з них позиціонували себе як незалежних блогерів чи журналістів, а частина були співробітниками російських медіа чи адміністраторами сайтів, афілійованих з Кремлем (наприклад, російської інформагенції Sputnik, телеканалу «Царьград» тощо);
- ▶ політики крайнього правого та лівого спрямування, у тому числі комуністи, яких об'єднує антиглобалізм та ненависть до «західного імперіалізму». В їхній світоглядній матриці Росія є еталоном демократичності та справедливості, у той час, як імперіалістичний та неокolonіальний характер російської агресії проти України ними не помічається;
- ▶ особи, пов'язані на той час зі структурою Євгенія Пригожина «Асоціація вільних досліджень і міжнародного співробітництва» (AFRIC), яка першопочатково створювалася як мережа агентів впливу та політичних коментаторів для просування інтересів Росії на Африканському континенті, але також була успішно

⁴⁵ Ким виявилися міжнародні спостерігачі на псевдореферендумах? Свідомі, 01.10.2022, <https://surl.li/aakhbk>

використана на ТОТ України⁴⁶;

- маловідомі особи, які, скоріше за все, скористалися можливістю заробити.

Порівняно з 2014 роком, у 2022 та 2023 роках РФ було важче знайти тих, хто виглядав би поважно і був готовий йти на співпрацю з державою-агресором й терористом та стати «спостерігачем за голосуванням» на ТОТ України. Але, не дивлячись на масові військові злочини РФ на тимчасово окупованих територіях, такі люди все ще знаходяться⁴⁷.

СПРОБА ПСЕВДОДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОНИКНЕННЯ В ЄВРОПУ ЧЕРЕЗ МАРГІНАЛЬНІ НУО (2014 – 2022)

Спроби відкриття повноцінних «представництв» так званих «ДНР» та «ЛНР» в демократичних європейських країнах виявилися найменш стійкими з точки зору легітимізації окупації окремих районів Донецької та Луганської областей, оскільки вони відразу потрапляли у поле зору держави, преси та судової системи, які мають чіткий юридичний інструментарій для їх швидкого демонтажу.

Було зафіксовано шість спроб відкриття таких представництв, які будувалися за спільним зразком. У більшості випадків ініціатива про відкриття виходила від маргінальних проросійських громадських активістів або дрібних місцевих діячів у приймаючій країні. Далі об'єкт реєструється як звичайна неурядова організація за місцевим законодавством про об'єднання громадян – це була юридична шпарина, яка дозволяє формально «відкрити офіс», не отримуючи жодного дипломатичного статусу. Після цього відбувалося урочисте відкриття з пропагандистськи оформленою презентацією.

Усі такі спроби завершувалися недвозначною реакцією уряду приймаючої країни, зокрема офіційним запереченням дипломатичного статусу, юридичним позовом, і зрештою ліквідацією. МЗС України послідовно висловлював протест кожній із країн, де фік-

⁴⁶ «Друзі Путіна» і мережа Пригожина: іноземні «спостерігачі» на псевдовиборах в окупації, *Укрінформ*, 22.09.2023, <https://surl.li/xqepye>

⁴⁷ Парад фріків і професійних «руських», *Телеграф*, 26.09.2022, <https://surl.li/apmftw>

сувалися спроби відкриття так званих дипломатичних представництв «ДНР» та «ЛНР».

Перше в ЄС **«представництво ДНР»** відкрилося у вересні 2016 року в місті **Острава (Чехія)**⁴⁸, оскільки місто мало побратимські зв'язки з Донецьком з 2009 року. Очолила його Нела Ліскова, яка також керувала чеською громадською організацією «Народне ополчення». Презентація супроводжувалася театральною постановкою з прапорами, шампанським, місцевим священиком, щоб надати події ваги. Водночас перед готелем, де відбувалася пресконференція, вишикувалися протестувальники з плакатами проти «терористичної організації ДНР».

Реакція чеської влади була однозначною й швидкою: МЗС Чехії прямо заявило, що самопроголошена «Донецька народна республіка» не може мати в Чехії жодної дипломатичної місії чи консульського відділення, оскільки Чехія не визнає цей суб'єкт державою і не має з ним дипломатичних відносин, а те, що називають «представництвом», юридично є лише громадським об'єднанням, зареєстрованим крайовим судом Острави. Прем'єр-міністр Чехії Богуслав Сobotка особисто запевнив, що ані «ДНР», ані «ЛНР» не матимуть дипломатичних місій у країні. Чеський суд спершу вимагав від «почесного консульства ДНР» змінити назву, а згодом ухвалив рішення про повну ліквідацію «представництва» за позовом МЗС Чехії. Журналістське розслідування зафіксувало, що через півроку в будівлі, де урочисто відкривали «представництво ДНР», про організацію вже ніхто не чув.

В Італії було зафіксовано аж три спроби відкриття так званих посольств «ДНР» та «ЛНР», зокрема представництво **«ДНР» в Турині** 14 грудня 2016 року, представництво **«ДНР» у Вероні** 9 лютого 2019 року, представництво **«ЛНР» у Мессіні** у 2018 році. На відміну від кейсу в Чехії, так звані представництва «ДНР» та «ЛНР» в італійських містах проіснували деякий час і були закриті лише після особистого звернення Президента України Володимира Зеленського у лютому 2020 року до прем'єр-міністра Італії Джузеппе Конте з проханням закрити ці «незаконні офіси». Цікаво, що ще у 2019 році фіксувалося, що в Італії паралельно діяло й представництво іншої невизнаної «республіки» – Південної Осетії.

Ще одним фактом було відкриття представницького центру так званої **«ДНР» в Афінах (Греція)** 21 березня 2017 року⁴⁹. Керівником центру став грецький активіст на ім'я Зафіріс, який до цього займався збиранням і відправкою гуманітарних вантажів для постраждалих від бойових дій регіонів. Його організація допомагала двом школам у так званій «ДНР», де було організовано вивчення грецької мови. Тобто, вхідною точкою була саме гуманітарна діяльність, яку згодом конвертували в псевдодипломатичний формат.

Особливістю грецького кейсу було те, що на відкритті так званого представницького центру був присутній Панайотіс Лафазаніс – колишній міністр енергетики Греції, лідер

⁴⁸ Київ вимагає від Чехії закрити «представництво ДНР» *LB.ua*, 01.09.2016, <https://surl.li/zwfuad>

⁴⁹ У «ДНР» заявили про відкриття свого «представництва» в Греції, Афіни відреагували, *УНІАН*, 22.03.2017, <https://surl.li/fgycos>

партії «Народна єдність»⁵⁰. Він публічно побажав так званій «ДНР» успіху, провівши пряму ідеологічну паралель між боротьбою Донбасу за «суверенітет і незалежність» та політичними прагненнями власної партії в Греції. Зі сторони так званої «ДНР» «міністр закордонних справ» Наталя Ніконова особисто надіслала вітальне послання, подякувавши грекам «за внесок у становлення Донецької народної республіки як суб'єкта міжнародної спільноти» – тобто Донецьк одразу намагався подати цю подію як крок до «міжнародної суб'єктності», а не просто як роботу маленької гуманітарної НУО.

Реакція грецької держави була швидка та однозначна: уже ввечері того ж дня після відкриття офіційний представник МЗС Греції заявив, що Греція ніколи не визнавала самопроголошену «Донецьку народну республіку», і що будь-які дії, які підривають територіальну цілісність України, повністю суперечать позиції грецького уряду.

Грецький кейс цінний своєю демонстрацією того, що навіть за наявності підтримки з боку конкретного, доволі впливового політика (на відміну від суто маргінальних активістів у Чехії чи Італії) державний апарат Греції зреагував негайно й на найвищому рівні. Це суперечить гіпотезі, що наявність «поважного» політичного прихильника автоматично забезпечує довговічність такої структури. Вирішальним фактором виявилася швидкість і рішучість реакції профільного міністерства, а не ступінь політичної ваги ініціаторів «представництва».

Найбільш провальною була спроба відкриття представництва так званої «ЛНР» в **Австрії**. На відміну від попередніх випадків ініціатива про відкриття такого представництва йшла не від локальної НУО, а мала пряму особисту санкцію найвищого «керівництва ЛНР», а сама вівіска планувалася як «офіційне представництво». Але на відміну від інших згаданих кейсів у європейських країнах, де представництва фізично відкрилися і лише згодом були оскаржені чи ліквідовані, австрійський кейс унікальний тим, що це представництво навіть не встигло запрацювати.

Альфред Альмедер, який очолював невелику гуманітарну організацію лівого спрямування «Робоча спільнота гуманітарної допомоги Україні» та брав участь у пропагандистському візиті до Луганська 20–22 серпня 2016 року в складі групи іноземних громадських діячів, був обраний на роль «почесного консула» «ЛНР» в Австрії. За деякий час він сам відмовився від цієї ідеї⁵¹. Особливістю цього кейсу є те, що «представництво» виникло не як результат переговорів чи угоди, а як одностороннє привласнення чужої гуманітарної вівіски пропагандистською машиною «ЛНР».

МЗС Австрії 15 вересня 2016 року надіслало офіційну вербальну ноту Послу України, в якій прямо зазначило, що самопроголошена «Луганська народна республіка» Австрією не визнається, а отже не може відкрити жодного дипломатичного чи консульського

⁵⁰ Танці, тату і пілатес. Як працюють «представництва» угруповання «ДНР» у Європі? *Раїдо Свобода*, 27.03.2017, <https://surl.it/oochpy>

⁵¹ «ЛНР» заявила про відкриття «представництва» в Австрії, посол назвав це клоунадою, *Європейська правда*, 09.09.2016, <https://surl.li/xpyzwh>

представництва на її території⁵².

Таким чином, механізм роботи пропаганди «ДНР/ЛНР» із відкриттям так званих дипломатичних представництв полягав у спробі конвертувати вже наявну маргінальну про-російську чи ліворадикальну гуманітарну інфраструктуру в «офіційне представництво» шляхом зміни вивіски, інколи навіть без згоди чи навіть повного розуміння ситуації з боку самих учасників мережі.

Європейська «хвиля представництв» 2016–2019 років була, по суті, тестуванням слабкого місця демократичних правових систем, яке не спрацювало через їхню ж інституційну стійкість.

---

⁵² Угрупування «ЛНР» не матиме «представництва» у Відні – не знайшли підтримки, *Радіо Свобода*, 22.09.2016, <https://surli.cc/jmmrrr>

МАПАГАНДА: ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ ТОТ ЧЕРЕЗ ГЕОГРАФІЧНІ КАРТИ

Мапаганда (від поєднання слів «мапа» й «пропаганда») – це цілеспрямоване використання карти як інструмента маніпуляції, наприклад, для створення відбитків контролю над певною територією, навіть якщо цей контроль є спірним або незаконним, або деморалізує місцеве населення⁵³. Це окремий, дуже дієвий інструмент, оскільки він працює непрямо: карти формують масову підсвідому уяву про кордони, оминаючи публічну політичну дискусію.

Україна зіштовхується з проблемою, коли її території некоректно відображають у картографічній продукції. Крим часто позначають спірною територією, Донеччину – незалежним регіоном, а окуповані з 2022 року території стали на деяких мапах частиною Росії.

Такі прояви мапаганди фіксують не лише в РФ, але й у країнах, які є партнерами України. За сприяння іноземних видавництв і картографічних сервісів РФ використовує мапи, щоб закріпити свої ідеологічні наративи. Таким чином спотворені зображення кордонів України допомагають легітимізувати злочини РФ та підживлюють міфи, що українські території є «ісконно рускімі».

Іноземці, переглядаючи картографічну продукцію відомих виробників, на якій мапа України подана спотворено, з великою ймовірністю сприймуть зображене як дійсність, адже впевнені в авторитетності джерела. Як наслідок, дезінформація на освітньо-видавничому рівні в державах Західної Європи змушує сумніватися у приналежності тимчасово окупованих Росією територій до України. Зменшується підтримка України суспільствами, а отже, гальмуються постачання зброї від країн-партнерів⁵⁴.

На сайті ООН розміщена мапа, яка зображує визнані та єдино прийняті межі українських територій у контексті міжнародного права⁵⁵. Це кордони 1991 року, коли Україна віднови-

---

⁵³ «Мапаганда», или Как россия манипулирует картами, *Вокс Украина*, 02.12.2024, <https://surl.li/udedlj>

⁵⁴ Stop Mapaganda: російська пропаганда на мапах, *Ukrainer*, 18.08.2023, <https://surl.li/qkzzgj>

⁵⁵ Ukraine, *United Nations, Geospatial, location data for a better world*, <https://surli.cc/dldvka>

ла незалежність. Сайт ООН також подає мапу РФ в її міжнародно визнаних кордонів (без Криму та інших ТОТ України)⁵⁶.

Мапа України з сайту ООН

Будь-яке інше позначення кордонів спотворює уявлення про російсько-українську війну й розмиває межі між державою-агресором і країною, що себе захищає. Це порушення норм міжнародного права, територіальної цілісності України та безпосередня участь у гібридній війні.

⁵⁶ Russian Federation, United Nations, Geospatial, location data for a better world, <https://surl.li/czjcbc>

РОСІЙСЬКЕ ГЕОГРАФІЧНЕ ТОВАРИСТВО ЯК ЦЕНТР РОСІЙСЬКОЇ МАПАГАНДИ

Центром творення російської картографічної пропаганди є «Російське географічне товариство (далі – РГТ)», яке позиціонується як громадська неурядова організація науково-просвітницького спрямування. Довгий час РГТ залишалося поза увагою Кремля й фінансувалося лише за залишковим принципом. Проте у 2009 році, після російської війни в Грузії, установа почала активну пропагандистську роботу за допомогою картографії й неправильних мап, на яких тимчасово окуповані території інших країн позначали російськими або спірними.

Керування товариством перебрала на себе політична верхівка РФ, новостворену Наглядову раду очолив Володимир Путін, а президентом РГТ став міністр оборони Росії Шойгу. До ради увійшли найвідоміші російські олігархи й високопосадовці, а до списку партнерів товариства – найбільші державні корпорації та організації, зокрема «Газпром», «РосГідро», «Совфрахт», «Пошта Росії» тощо. Інформаційну підтримку РГТ надають пропагандистські медіа й інформаційні агентства: «ТАСС», «Перший канал», «Спутнік», «Звезда», «Комсомольська правда» та інші.

Попри те, що офіційно РГТ декларує свою мету як «збір і розповсюдження правдивих географічних відомостей», воно стає важливим інструментом гібридної війни на міжнародній арені та в освітній сфері. Вже після початку війни Росії проти України у 2014 році товариство почало налагоджувати контакти за кордоном і співпрацювати з іноземними науковими установами. Так до списків партнерів приєдналися географічні товариства США, Німеччини, Іспанії, Італії, Китаю, Туреччини тощо. А у 2016 році, під час церемонії вручення премій РГТ, Путін, відповідаючи на запитання про те, де закінчуються кордони Росії, заявив, що вони «ніде не закінчуються»⁵⁷.

---

⁵⁷ Путін заявив, що «кордони Росії ніде не закінчуються», BBC, News Україна, 24.11.2016, <https://surl.li/vudfbb>

КАНАЛИ ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ МАПАГАНДИ У СВІТІ (РОЗРОБНИКИ, ВИДАВНИЦТВА, ДИСТРИБ'ЮТОРИ)

РГТ співпрацює з приватними компаніями, які беруть безпосередню участь у поширенні кремлівських наративів і спотворених кордонів України. Поряд із російськими пропагандистськими медіа розповсюдженню картографічної дезінформації сприяє відома організація **National Geographic**.

Уже 19 березня 2014 року команда National Geographic заявила⁵⁸, що після ратифікації псевдореферендуму Держдумою РФ позначатиме Крим сірим кольором як територію з «особливим статусом», додаючи при цьому пояснювальний текст щодо окупації півострова Росією⁵⁹. Картографічна продукція National Geographic зображує кордони України п'ятьма способами:

- ▶ Крим зображений як невіддільна частина України.
- ▶ Між Україною і Кримом, який є невід'ємною частиною України, зображений державний кордон.
- ▶ Крим, який є невід'ємною частиною України, частково зображується територією РФ (штриховане забарвлення).
- ▶ Крим, який є невід'ємною частиною України, повністю зображується територією РФ.
- ▶ Крим, який є невід'ємною частиною України, частково зображується територією РФ, «на яку претендує Україна». У такому формулюванні Україна є агресором, який посягає на частину РФ.

Подібної практики організація дотримується і щодо окупованих РФ територій Грузії, а також інших «спірних» територій. У National Geographic пояснюють, що так вони прагнуть якомога точніше відображати поточну реальність на своїх мапах. Водночас в організації додали, що їхня політика зображення Криму не означає, що вони підтримують його окупацію.

---

⁵⁸ How Should Crimea Be Shown on National Geographic Maps? *National Geographic*, 19.03.2014, <https://surl.li/rksoqh>

⁵⁹ National Geographic – міжнародний пропагандистський рупор Кремля, та зброя РФ в інформаційній війні проти України, <https://surl.li/uaazpmn>

Завдяки масштабному дослідженню вдалося виявити понад 30 міжнародних компаній, які розробляють і друкують у країнах ЄС, Великій Британії й США картографічну продукцію зі спотвореними межами України⁶⁰.

РФ також створила систему дистрибуції з понад 500 магазинів у ЄС та Великій Британії. Вони продають друковану продукцію брендів, які випускають мапи з неправильним позначенням українських кордонів, сприяючи таким чином російській мапаганді. До цієї мережі відносяться такі компанії: найбільші мережі книжкових магазинів в Німеччині Thalia.de та Hugendubel, їхня дочірня компанія у Швейцарії Orell Füssli, а також Amazon.de, Bucher.de та британська Maps Worldwide.

ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ, ЩО ПОШИРЮЮТЬ СПОТВОРЕНІ МАПИ

Одним з основних інструментів у цифровій площині є геолокаційна дискримінація, яка передбачає демонстрацію різних карт для різних країн. Найпоказовішим прикладом є Google Maps. При заході на сайт з України – між Кримом і Україною немає жодної межі, натомість між Кримом і РФ показано чіткий кордон. При заході з Росії – навпаки: між Кримом і Україною проведена лінія, аналогічна кордону між державами. Google офіційно пояснює це тим, що локалізований контент Google Maps підпорядковується юрисдикції відповідного місцевого законодавства, тобто компанія свідомо адаптує зображення реальності під законодавство країни-агресора.

Для третіх країн (наприклад, Німеччина або Казахстан) Google показує проміжний варіант – пунктирну лінію як позначення «спірних» територій, що по суті ставить незаконну анексію в один ряд із легітимними територіальними суперечками.

До подібної практики вдаються й інші картографічні компанії, зокрема Natural Earth – відома платформа, яку використовують для створення карт, та OpenStreetMap.

Створення кількох альтернативних думок – це основна стратегія російської пропаганди. За її допомогою вдається заплутати іноземців, які не заглиблюються в деталі російсько-української війни, та просунути наратив про «не все так однозначно».

⁶⁰ Микола Голубей – Розповсюдження м'якої пропаганди РФ у Європі, Великобританії, та США, drive.google.com

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ ЗАДЛЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ В ООН: КЕЙС УКРАЇНСЬКОГО ЗЕРНА З ТОТ

Аналіз супутникових знімків NASA Harvest⁶¹ показує, що обсяги збору врожаю на ТОТ складають близько 6 млн тонн пшениці щороку⁶². Практично все вирощене зерно на ТОТ України РФ за допомогою злочинних схем продає за кордон. За даними МЗС України, за період із січня по квітень 2026 року 25 суден російського зернового флоту здійснили близько 50 прямих рейсів із українських портів на окупованих територіях до третіх країн. Протягом цього періоду з окупованих територій України було експортовано понад 850 000 тон зерна⁶³.

За останні роки механізм крадіжки, вивезення з ТОТ України та продажу за кордон набув чіткої, повторюваної структури. Окупаційна влада на ТОТ створила «зернових операторів», через яких українські аграрії вимушені продавати пшеницю до РФ за заниженими цінами – 7-8 тис. рублів (\$80–90) за тонну, що вдвічі менше від ринку РФ (\$150–220) та набагато дешевше за ціни в Україні (\$230–260). При цьому окупаційна влада використовує адміністративний тиск, погрожуючи відмовою у видачі «декларацій відповідності».

Таким чином, РФ монополізувала торгівлю зерном, вирощеного на ТОТ України, усунувши конкуренцію між покупцями, та взяла під контроль логістику, що дозволяє окупан-

---

⁶¹ NASA Harvest, <https://www.nasaharvest.org>

⁶² Зернові війни. Як Росія будує продовольчу імперію на краденому українському хлібі, *РБК-Україна*, 19.05.2026, <https://surl.li/fzyajy>

⁶³ Сибіга: з початку року Росія вивезла з окупованих територій України понад 850 тисяч зерна, *Радіо Свобода*, 29.04.2026, <https://surl.li/dzvffa>

там диктувати занижені ціни, не враховуючи реальну ринкову вартість⁶⁴. Тому українські фермери на ТОТ мають або здавати врожай окупантам, або втрачають його, оскільки офіційних каналів продажу для них не існує⁶⁵.

Зерно забирають із ТОТ через порти Криму та Азовського моря – насамперед у закритих портах Севастополя і Маріуполя. Далі в документах підмінюють країну походження зерна та порт відправлення через підробку коносаментів (документів, які перевізник видає відправнику). У цьому документі вказують легальні російські порти відправлення, наприклад, Новоросійськ або Темрюк, і оформлюють сертифікат походження зерна від російської компанії⁶⁶.

Іноді вкрадене зерно змішують із власне російським, після чого хімічний профіль продукту стає розмитим і довести, що воно походить із ТОТ України, стає майже неможливо. Крім зерна, РФ активно краде і перепродає за кордоном й іншу сільськогосподарську продукцію з ТОТ України, зокрема, шрот (залишки насіння після отримання олії), які потім використовуються як корм для худоби та птиці.

РФ продає вкрадену в Україні пшеницю майже 70 країнам світу та за рахунок зерна із ТОТ намагається утримати першість на ринку⁶⁷. За даними МЗС України, РФ постачала вкрадене українське зерно до Туреччини, Алжиру, Єгипту, Сирії, Лівії, Ізраїлю. Серед інших покупців краденої агропродукції фігурують Саудівська Аравія, В'єтнам, Джибуті, а незначні обсяги потрапили навіть до окремих Балканських країн. Крім того, Росія відновила вивезення зерна до Сирії⁶⁸. Найскладнішою є ситуація із постачанням краденого українського зерна у Лівію: через розпад країни на зони впливу різних угруповань РФ використовує місцеві порти як «сірі гавані» – місця, де вантаж перевантажують або переоформлюють без особливого контролю.

Для продажу вкраденого з ТОТ України зерна Кремль вдається у першу чергу до демпінгу. РФ пропонує дисконт у 30-40 доларів на кожній тонні завдяки відсутності витрат на вирощування врожаю на окупованих землях. Для бідних країн Африки та Близького Сходу така економія є критичною для підтримки внутрішньої стабільності та низьких цін на хліб. Також ефективними є і неринкові інструменти шляхом впровадження політики «Все або нічого»: якщо окрема африканська країна хоче докуповувати якийсь невеликий обсяг аграрної продукції в українських експортерів, то РФ погрожує анулюванням своїх експортних контрактів. Тому частими є ситуації, коли навіть ті африканські країни, які публічно підтримують Україну, змушені купувати аграрну та продовольчу продукцію в РФ.

⁶⁴ ЦПД: окупанти змушують аграріїв на ТОТ здавати українське зерно до російських резервів, *LB.ua*, 21.06.2025, <https://surl.li/klhgyf>

⁶⁵ Спротив: окупанти прикривають «дотаціями» грабунок українських фермерів на ТОТ, *LB.ua*, 11.10.2025, <https://surl.li/ckxbob>

⁶⁶ Як Росія краде українське зерно: в ОП розкрили злочинний механізм, *РБК-Україна*, 19.05.2025, <https://surl.li/wkqyca>

⁶⁷ Спротив: Росія продає вкрадену в Україні пшеницю у 70 країн світу, *LB.ua*, 19.08.2025, <https://surl.li/syvhdg>

⁶⁸ СЗР: Росія за рік вивезла з ТОТ України понад 2 млн тонн зерна, *Українська правда*, 18.01.2026, <https://surl.li/zdtsks>

Росія систематично використовує крадене українське зерно як **інструмент експансії в країнах Глобального Півдня**, маючи на меті контролювати світові ціни на хліб так само, як він десятиліттями намагався маніпулювати цінами на газ. У цьому плані витіснення України з її традиційних ринків – це спроба ліквідувати одного з небагатьох гравців, здатних зруйнувати такі плани. Враховуючи, що загальний обсяг світового виробництва зерна за останні роки не збільшився, а населення країн Глобального Півдня продовжує зростати, то ця проблема тільки загострюватиметься.

У цій стратегії продовольство перетворюється на **політичний інструмент міжнародного впливу**, за допомогою якого можна не лише заробляти гроші, а й купувати голоси в ООН або провокувати міграційні кризи в Європі – через штучний голод у країнах Півдня.

На ТОТ України Росія фактично отримала додатковий земельний банк площею в мільйони гектарів без необхідності інвестувати в його створення. Земля та люди, які на ній працюють, а також інфраструктура вже були, і потрібно було лише інтегрувати виробництво в російську систему контролю. Саме тому сьогодні окупована частина Херсонської та Запорізької областей і південь Донеччини поступово перетворюються не на регіони розвитку, а на **аграрний придаток російської економіки**.

Про такий підхід до сільського господарства на ТОТ яскраво свідчить структура посівів: найкращі показники демонструють культури, орієнтовані на експорт та прибуток (ярий ріпак – 119,9% від плану; соняшник – 102%; цукровий буряк – 96,6%; ярий ячмінь – 97,2%), натомість культури, які мають більше значення для внутрішнього споживання, показують значно скромніші результати (гречка – 56,9%; рис – 63,7%; соя – 79,2%).

По суті, Росія реалізує **класичну колоніальну модель XXI століття**, коли метрополія отримує сировину, а колонія забезпечує землю, ресурси та логістику. При цьому прибуток концентрується за межами самої території: вкрадене зерно, яке продається на зовнішніх ринках, забезпечує валютні надходжень для країни-агресора та використовується для геополітичного впливу, а не для потреб місцевого населення ТОТ.

ВИСНОВКИ

Попри роки системних зусиль на всіх рівнях – правовому, дипломатичному, інституційному, інформаційному та економічному – Росії не вдалося досягти головної мети: визнання окупації та анексії ТОТ України світовою спільнотою. Водночас сукупність її гібридних інструментів дозволяє де-факто консолідувати контроль над територіями, експлуатувати їхні ресурси та підважувати міжнародно-правовий принцип територіальної цілісності.

СИСТЕМАТИЧНИЙ І БАГАТОРІВНЕВИЙ ХАРАКТЕР СПРОБ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ.

Спроби Росії домогтися міжнародного визнання ТОТ України не є одноразовими епізодами, а представляють собою послідовну, багаторічну стратегію, що охоплює одразу кілька паралельних рівнів: офіційно-дипломатичний (визнання де-юре/де-факто окремими державами), квазіінституційний (діяльність псевдо-МЗС, «дипломатичних представництв» і консульств), договірний (угоди про «співпрацю» з окупаційною владою), інструменти м'якої сили (псевдоспостерігачі, псевдодипломатичне проникнення через маргінальні НУО, географічні карти) та економічний (легалізація краденого зерна).

ПРОВАЛ СТРАТЕГІЇ ВИЗНАННЯ ДЕ-ЮРЕ. За понад 12 років анексії Криму та понад 10 років спроб легітимізації «ДНР»/«ЛНР» жодна держава світу, включно з найближчими союзниками Кремля, не провела повноцінної внутрішньодержавної юридичної процедури визнання цих територій частиною РФ. Росія залишається єдиною державою, яка визнала анексію Криму власними правовими інструментами. Це свідчить, що навіть авторитарні та залежні від Москви режими усвідомлюють вагу міжнародно-правових наслідків такого кроку і свідомо уникають остаточного юридичного закріплення.

ГІБРИДНА ТАКТИКА ЗАМІСТЬ ПРЯМОГО ВИЗНАННЯ. Оскільки повноцінне визнання окупації та анексії ТОТ України де-юре виявилось недосяжним, Росія системно вдається до сурогатних форм легітимізації: голосування проти резолюцій ГА ООН про територіальну цілісність України, декларативні заяви лідерів і МЗС, відкриття почесних консульств іноземних держав на окупованих територіях, видання політичних карт з зазначенням приналежності Росії ТОТ України, укладення символічних угод про «економічну співпрацю». Ці кроки не мають юридичної сили, але виконують пропагандистську функцію щодо створення в інформаційному просторі ілюзії визнаної суб'єктності окупованих територій.

ВУЗЬКЕ КОЛО ДЕРЖАВ-«ПАРТНЕРІВ» І МОТИВИ ЇХНЬОЇ ПІДТРИМКИ. Реальну, хоча і здебільшого декларативну, підтримку Росії надає обмежене коло держав: Нікарагуа, КНДР, Сирія (до 2024 року), Венесуела, а також невизнані Абхазія і Південна Осетія. Їхня позиція пояснюється не ідеологічною спорідненістю, а конкретною військовою чи економічною залежністю або спільним антизахідним позиціонуванням в умовах санкцій.

ПОДВІЙНА І СУПЕРЕЧЛИВА ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ «ДНР»/«ЛНР». Кремль одночасно експлуатує два взаємовиключні наративи: «незалежної державності» псевдореспублік і їхньої «органічної інтеграції» до складу РФ, перемикаючись між ними залежно від аудиторії. Асиметрична доля «МЗС ДНР» (яке продовжує діяти) і «МЗС ЛНР» (згорнутого у 2022 році) ілюструє, що ці інституції завжди були інструментом, а не ознакою реальної державності.

ПРОВАЛ «ЕКСПОРТУ» ПСЕВДОДИПЛОМАТІЇ В ДЕМОКРАТИЧНІ КРАЇНИ ЄВРОПИ. Усі шість зафіксованих спроб відкрити «представництва» «ДНР»/«ЛНР» у європейських державах (Чехія, Італія, Греція, Австрія) зрештою зазнали краху завдяки швидкій і однозначній реакції державних органів, судової системи та громадянського суспільства цих країн. Це демонструє інституційну стійкість демократичних правових систем навіть за наявності впливових симпатиків проросійських наративів.

НЕПРЯМА ЛЕГІТИМІЗАЦІЯ ЧЕРЕЗ ІНФРАСТРУКТУРУ СПРИЙНЯТТЯ. Інструменти на кшталт геолокаційно диференційованих карт Google Maps показують, що Росія працює не лише через офіційну дипломатію, а й через формування масової підсвідомої картини кордонів, оминаючи публічну політичну дискусію. При цьому тут значну і неоднозначну роль відіграють і рішення приватних технологічних компаній.

ЕКОНОМІЧНА АНЕКСІЯ ЯК ПАРАЛЕЛЬНИЙ І НАЙБІЛЬШ ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ. Крадіжка та легалізація зерна з ТОТ (близько 6 млн тонн щороку, продаж до 70 країн) є найбільш матеріально відчутним і фінансово результативним інструментом закріплення контролю над територіями на відміну від здебільшого символічних дипломатичних жестів. Структура посівів на ТОТ підтверджує, що ці території перетворюються на класичний колоніальний сировинний придаток, а не на об'єкт розвитку.

ПРОДОВОЛЬСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО ВПЛИВУ. Демпінг краденого зерна дозволяє Росії не лише отримувати прибуток, а й утримувати в залежності бідні країни Африки та Близького Сходу, витіснити Україну з традиційних ринків і потенційно конвертувати цей важіль у політичну лояльність, зокрема голоси в ООН.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- ... Державним органам України, громадянському суспільству та журналістам **документувати кейси псевдодипломатичного проникнення РФ або її проксі-угруповань та систематизувати моніторинг спроб нормалізації та визнання окупованих ТОТ України**. Створити постійно оновлювану базу даних усіх фактів контактів іноземних держав, компаній, НУО та фізичних осіб з окупаційною адміністрацією ТОТ для оперативного реагування нотами протесту, санкціями та юридичними позовами на будь-які спроби визнання окупації та анексії РФ ТОТ України.
- ... Аналітичним центрам та експертам **дослідити мотиваційні профілі держав-«партнерів» Росії**. Провести поглиблений аналіз конкретних важелів залежності (кредити, зброя, енергоносії, найманці) щодо кожної держави, яка підтримує визнання ТОТ, аби адресно пропонувати міжнародним партнерам компенсаторні механізми, що знижують ефективність російського впливу.
- ... Міжнародним організаціям та державам-партнерам **розробити єдину узгоджену позицію щодо «сірих зон» визнання**. Напрацювати спільний міжнародний стандарт реагування на проміжні (не де-юре) форми легітимізації – почесні консульства, торговельні угоди, картографічні позначення, щоб унеможливити використання Кремлем правових прогалин між повним визнанням і повним запереченням статусу ТОТ.
- ... Представникам міжнародних організацій **посилити моніторинг псевдовиборчих процесів**. ОБСЄ, ООН та профільним виборчим моніторинговим місіям публічно й системно документувати й спростовувати діяльність «міжнародних спостерігачів» на псевдореферендумах, зокрема публікуючи офіційні переліки та профілі залучених осіб, аби позбавити цю практику навіть ілюзії авторитетності.
- ... Державним і приватним інституціям **порушити питання геолокаційної дискримінації на картах**. Ініціювати офіційний діалог та за потреби судові позови проти технологічних компаній, чия політика локалізованого відображення кордонів фактично легітимізує анексію для користувачів у РФ, домагаючись єдиного стандарту відображення міжнародно визнаних кордонів України незалежно від юрисдикції запиту.

- ... Правоохоронним і фіскальним органам **посилити відстеження ланцюгів постачання краденого українського зерна**. Розширити співпрацю з міжнародними партнерами, зокрема НАТО, ЄС та профільними агентствами ООН для верифікації походження агропродукції з портів Чорного й Азовського морів, документувати підроблені коносаменти та сертифікати походження, а також ініціювати позови проти компаній-посередників.
- ... Українським та міжнародним експертам **розробити методологію верифікації походження продукції з TOT**. У співпраці з NASA Harvest та подібними ініціативами супутникового моніторингу створити прозорий і доступний для країн-імпортерів інструмент перевірки походження зерна та іншої сільгосппродукції.
- ... Державним органам і партнерам-донорам **інвестувати в довгострокову документацію для майбутньої відповідальності**. Забезпечити систематичний збір і архівування доказової бази (угоди, заяви, персональний склад псевдоінституцій) для подальшого використання в міжнародних судових процесах, механізмах перехідного правосуддя та обґрунтування репараційних вимог.